

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการ
ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร
ในกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง จังหวัดเชียงราย

Factors Influencing Local Wisdom Conservation and Medicinal
Plant Biodiversity Management in the Hmong Chiang Rai.

ทศพล เมืองอินทร์

ไพรรณาวุฒัน ชื่นวงศ์, กิตติชัย จันธิมา,
กฤติวิทย์ สุขอึ้ง, สิทธิศักดิ์ ปิ่นมงคลกุล

Tossapon Muangin ,

Piraphanuwat Chuenwong , Kittichai Chanthima,

Kritiwit Suk-ng , Sitthisak Pinmongkhonkul

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Chiang Rai Rajabhat University

Corresponding Author, E-mail : Tossapon_nae@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร : กรณีศึกษาในวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในปัจจัยภายนอกที่ส่งต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 374 คน จากกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสหสัมพันธ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยภายในชุมชนมีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง จังหวัดเชียงราย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจัยด้านระบบการแพทย์พื้นบ้าน รองลงมา คือด้านปัจจัยวัฒนธรรมดั้งเดิม

2) ปัจจัยด้านผลิตเพื่อยังชีพ ปัจจัยภายนอกชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง จังหวัดเชียงราย ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ระบบการผลิตสมัยใหม่ รองลงมา คือ วัฒนธรรมสมัยใหม่ และระบบการแพทย์แผนใหม่

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ความหลากหลายทางชีวภาพ, กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง,

Abstract

This research article aims to 1) study factors influencing local knowledge conservation and biodiversity management of medicinal plants: a case study in the way of life of the Hmong ethnic group; Effects on Conservation of Local Knowledge and Medicinal Biodiversity Management Hmong ethnic group. This research is a quantitative research. By using the technique of purposive sampling, 374 people from the Hmong ethnic group. Wiang Kaen District Chiang Rai The research tools were questionnaires, data analysis and statistics used: percentage, mean, standard deviation and correlation.

The results were found that: 1) Community factors influencing the conservation of local knowledge and biodiversity management of medicinal plants of the Hmong ethnic group. Chiang Rai The overall level is moderate. considering each aspect It was found that the aspect with the highest mean was the indigenous medical system factor, followed by the traditional culture factor.

2) Factors of subsistence production. Factors outside the community influencing the conservation of local knowledge and biodiversity management of medicinal plants of the Hmong ethnic group. Chiang Rai The overall picture is moderate. considering each aspect It was found that the aspect with the highest mean was modern production system, followed by modern culture and a new medical system.

Keywords: local wisdom, Biodiversity, Hmong ethnicity.

บทนำ

ภายใต้ระบบนิเวศวิทยาที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้มีการสร้างวัฒนธรรมจากระบบนิเวศที่หลากหลายนำไปสู่ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งนี้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้พึ่งพาประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งใช้เป็นความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทั้งด้าน อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ อาศัย ยารักษาโรค องค์ความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์เกี่ยวกับการใช้พืชและสมุนไพรในการบำบัดรักษาโรคเป็นที่ยอมรับในด้านการแพทย์ (Abas et al., 2022) ซึ่งปัจจุบันได้มีการใช้ยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ ที่ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2556 และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ ให้ความสำคัญกับพันธุกรรมท้องถิ่นที่มีคุณค่าต่อระบบนิเวศและหรือมีความสำคัญทางเศรษฐกิจและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมเชื้อพันธุ์และองค์ความรู้สำหรับใช้ประโยชน์ในอนาคตและคงความหลากหลายทางพันธุกรรม มีการส่งเสริมมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ และมาตรการจูงใจในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ สร้างกลไกการใช้ประโยชน์ในระดับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และพัฒนาระบบการแบ่งปันผลประโยชน์ รวมถึงพัฒนาและบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีหรือการก้าวสู่ยุคโลกาภิวัตน์ความทันสมัยของเทคโนโลยีนำมาซึ่งความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการดำรงชีพจากบรรพบุรุษกำลังถูกทอดทิ้ง (สำเนา หมิ่นแจ่ม, 2563, น.37) จากการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ข้าวพื้นเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า จังหวัดเชียงราย ควรมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ข้าวพื้นเมืองโดยการจัดการพันธุ์ข้าวพื้นเมือง ตั้งแต่คัดเลือกพันธุ์ข้าว การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ข้าว การปลูกดูแลรักษา และการเก็บเกี่ยว ผลผลิตมีการใช้ประโยชน์พันธุ์ข้าวพื้นเมือง (เสถียรฉันทะ และสุรินทร์ ทองคำ, 2563, น.77) วิธีการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นมีหลายมิติ คือ เรื่องการรับรู้ ปัญหา การแก้ปัญหา และวิธีการจัดฝึกอบรมเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมี

ความคิดเห็นคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ อาจมีความแตกต่างกันบ้างในกลุ่มต่างวัย (อดุลย์ จันตา และคณะ, 2559, น. 171) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในประเทศไทย มีจำนวน 115,243 คน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใน 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดน่าน จังหวัดตาก จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งจังหวัดเชียงรายมีกลุ่มชาติพันธุ์มากกว่า 30 ชาติพันธุ์ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (Srisawasdi, 1950) และมีกลุ่มชาติพันธุ์ม้งมีประชากรเป็นอันดับสาม จำนวน 31,963 คน รองมาจากกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า (73,810 คน) และกลุ่มชาติพันธุ์มูเซอ (52,309 คน) โดยกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง อาศัยอยู่มากที่สุดในพื้นที่อำเภอเวียงแก่น มีจำนวน 14 ชุมชน (12,743 คน) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งมีความหลากหลายทางภูมิปัญญาและการจัดการ ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร แต่มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้การดำรงชีวิตของชุมชนเริ่มไม่ใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรท้องถิ่นของตนเอง โดยพึ่งพาองค์ความรู้ ทรัพยากรจากภายนอก และนำเอาวิธีการคิดจากภายนอกเข้ามา ส่งผลให้มีความสนใจที่จะเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของตนเองลดลง และทำให้กลไกในการสร้างและสืบสานองค์ความรู้พื้นบ้านลดลง เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมภายนอก มีผลทำให้ความสามารถในการพึ่งพาตนเองอย่างพอเพียงในชุมชนลดลง อาจจะส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่ต้องจัดหาทรัพยากรจากภายนอก สาเหตุของการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพส่วนใหญ่มาจากเศรษฐกิจและสังคม และการแก้ปัญหาจะต้องใช้แนวทางสหวิทยาการ อันได้แก่ (1) การสร้างความเข้าใจที่ดีขึ้น และการจัดการการเปลี่ยนแปลงที่แหล่งที่อยู่อาศัย (2) ปรับปรุงวิธีการวิจัยและการตัดสินใจ (3) การพัฒนาการสังเคราะห์เชิงทฤษฎี และ (4) วิเคราะห์การจัดการสังคมเกี่ยวกับชีววิทยา การอนุรักษ์และรักษา

บทความวิจัยนี้นำเสนอการศึกษาสาเหตุปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร ว่าเป็นอย่างไร ควรมีรูปแบบและวิธีการจัดการอย่างไร ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของชุมชนมีอิทธิพลต่อ ภูมิปัญญาอย่างไร เพื่อให้ชุมชนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร เกิดความหวงแหนรักษาและมีความต้องการในการพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพให้เพิ่มขึ้น เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนให้สามารถส่งต่อลูกหลานได้ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร : กรณีศึกษาในวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง
- 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม จากกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย จาก 3 ตำบล จำนวน 12,743 คน โดยใช้สูตรของเครซี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 อ้างใน อีรวิทย์ เอกะกุล, 2543) จำนวน 374 คน ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้ศึกษา ได้ใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญา ปัจจัยภายในชุมชนและปัจจัยภายนอกชุมชน ที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร และข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร โดยแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญา ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร ประกอบด้วยปัจจัยภายในชุมชนและปัจจัยภายนอกชุมชน ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร และ ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์เพียร์สันระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา การสืบทอดภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพร แหล่งปลูกพืชสมุนไพร มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพร เป็นสมาชิกของกลุ่มด้านพืชสมุนไพรในชุมชน มีเครือข่ายการปลูกพืชสมุนไพร ส่วนประกอบของสมุนไพรที่ใช้ประเภทของสมุนไพรที่ใช้ และรูปแบบการใช้

ประโยชน์จากพืชสมุนไพร โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ซึ่งประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของ ประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา แล้วนำเสนอผลในรูปแบบของตาราง

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น กับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ทำการวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (Standard Deviation) แล้วนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย

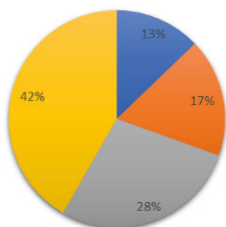
การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัยโดย นำแบบสอบถามที่ผ่านความเห็นชอบ จากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญไปทดสอบคุณภาพเพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยนำไปทดลองใช้กับประชากร ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ได้เท่ากับ .921 รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำแบบสอบถาม จำนวน 374 ชุด จาก 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลม่วงยาย 83 ชุด ตำบลท่าข้าม 46 ชุด และตำบลปอ 245 ชุด ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้อาวุโส และกลุ่มเยาวชน โดยผู้วิจัยเก็บ รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยการเก็บข้อมูลครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้ระยะเวลาเก็บข้อมูล จำนวน 6 เดือน ตั้งแต่เดือน กันยายน พ.ศ.2564 - กุมภาพันธ์ พ.ศ.2565

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปผลการวิจัยตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

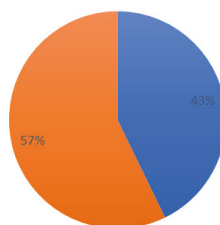
- 1) ข้อมูลทั่วไป ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - 1.1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 57.20 มีอายุมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.7

แผนภูมิแสดงกลุ่มอายุ

■ ต่ำกว่า 20 ปี ■ ระหว่าง 20 - 40 ปี ■ ระหว่าง 41 - 60 ปี ■ มากกว่า 60 ปี

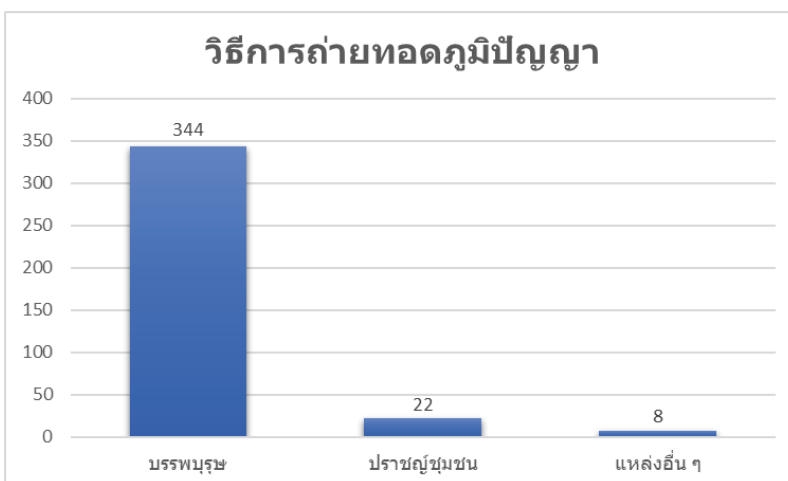
แสดงร้อยละของเพศกลุ่มตัวอย่าง

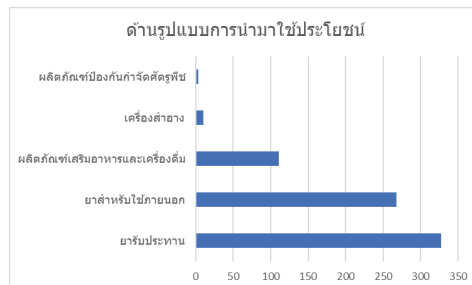
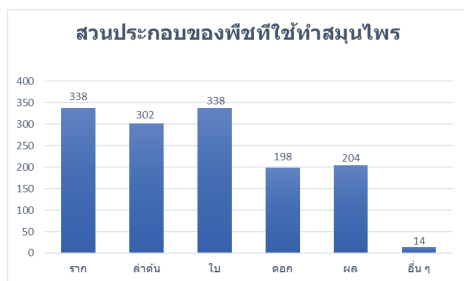
■ ชาย ■ หญิง

1.2) การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง พบว่า มีการถ่ายทอดภูมิปัญญา จากบรรพบุรุษ คิดเป็นร้อยละ 40.6 มีแหล่งในการปลูกพืชสมุนไพรเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 31.0 มีการรวมกลุ่มเป็นสมาชิกในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 13.40 และมีเครือข่ายในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 4.80

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา

1.3 ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง พบว่าใช้ส่วนประกอบของสมุนไพรจากรากและใบ คิดเป็นร้อยละ 24.20 มีรูปแบบการใช้ประโยชน์แบบ ยารับประทาน คิดเป็นร้อยละ 45.40

2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร : กรณีศึกษาในวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง จังหวัดเชียงราย

2.1) ปัจจัยภายในชุมชน มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง จังหวัดเชียงราย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจัยด้านระบบการแพทย์พื้นบ้าน รองลงมา คือด้านปัจจัยวัฒนธรรมดั้งเดิม และปัจจัยด้านผลิตเพื่อยังชีพ โดยมีรายละเอียดแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านระบบการแพทย์พื้นบ้าน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพรจากพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ และปราชญ์ชุมชนด้านสมุนไพร รองลงมา คือ การนำพืช สมุนไพรภายในชุมชนมาใช้ในการรักษาโรคมากกว่ายาแผนปัจจุบัน และการอบรมสั่งสอน ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรให้กับบุตรหลาน

ด้านวัฒนธรรมดั้งเดิมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การใช้พืชสมุนไพรในชุมชนมาใช้ในการดูแลสุขภาพ รองลงมา คือ การใช้พืชสมุนไพรในชุมชนมาใช้ในการประกอบอาหาร และการใช้พืชสมุนไพรประกอบกิจกรรมในวันสำคัญของชุมชน

ด้านระบบการผลิตเพื่อยังชีพในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การแปรรูปพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาและบริโภค รองลงมา คือ การใช้เครื่องมือที่เป็น ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการเพาะปลูก การแปรรูปการเก็บรักษาพืชสมุนไพร และการใช้พืชสมุนไพรในการประกอบอาชีพ

ปัจจัยภายในชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	
วัฒนธรรมดั้งเดิม	3.22	0.754	ปานกลาง
ระบบการแพทย์พื้นบ้าน	3.60	0.837	มาก
ระบบการผลิตเพื่อยังชีพ	3.09	0.985	ปานกลาง
รวม	3.30	0.699	ปานกลาง

2.2 ปัจจัยภายนอกชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง จังหวัดเชียงราย พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ระบบการผลิตสมัยใหม่ รองลงมา คือ วัฒนธรรมสมัยใหม่ และระบบการแพทย์แผนใหม่ โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

ด้านระบบการผลิตสมัยใหม่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การใช้สารเคมีทางการเกษตรเป็นอันตรายต่อเกษตรกร และการใช้เครื่องจักรกลทำให้มีต้นทุนสูง

ด้านวัฒนธรรมสมัยใหม่ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การบริโภคพืชผักที่มาจากภายนอกชุมชนอาจได้รับสารเคมี และการแต่งกายที่ส่งผลต่อการหดหายของพืชบางชนิด

ด้านระบบการแพทย์แผนใหม่ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ยาแผนปัจจุบันมีราคาแพง รองลงมา คือ ยาแผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาโรคได้ตรงกับความต้องการ และยาแผนปัจจุบันจัดหามาได้ช้าและยุ่งยาก

ด้านการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากผู้นำชุมชน รองลงมา คือ การมีนโยบายในการส่งเสริมพืชสมุนไพรท้องถิ่นในการปลูก บริโภค และนำไปรักษาจากภาครัฐ และการจัดให้มีศูนย์รวมความรู้ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น

ปัจจัยภายนอกชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	
วัฒนธรรมสมัยใหม่	3.20	1.486	ปานกลาง
ระบบการผลิตสมัยใหม่	3.51	1.061	มาก
ระบบการแพทย์แผนใหม่	3.08	0.616	ปานกลาง
การส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ	3.07	0.838	ปานกลาง
รวม	3.22	0.618	ปานกลาง

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัจจัยภายในชุมชน ที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร : กรณีศึกษาในวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ม้งจังหวัดเชียงรายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ปัจจัยด้านระบบการแพทย์พื้นบ้าน โดยได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพรจากพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ และพ่อหมอแม่หมอด้านพืชสมุนไพร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.74$) อาจจะเป็นเพราะการที่บุตรหลานได้เห็นการดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาต่างๆ มาใช้ และเห็นความสำเร็จของ การดำเนินการดังกล่าว จึงทำให้เกิดการถ่ายทอด ปลุกฝังนำไปยึดถือปฏิบัติสืบต่อไป (ตุลวัตร พานิชเจริญ, 2536 : 40) ปัจจัยภายนอกชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ระบบการผลิตสมัยใหม่โดยมีการใช้สารเคมีทางการเกษตรเป็นอันตรายต่อเกษตรกร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.57$) เนื่องจากอาจจะเป็นเพราะระบบใหม่ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างรอบด้านทั้งด้านดีและด้านเสีย โดยด้านที่ดี คือ มีความสะดวกและรวดเร็วกว่าระบบเดิม แต่ด้านที่มีผลเสียต่อธรรมชาติขาดการประชาสัมพันธ์ชี้แจง เพื่อให้ความรู้จากหน่วยงานภาครัฐ (เสถียร ฉันทะ, 2542 : 7-8) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของ พืชสมุนไพร ในภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า การบำรุงรักษาพืชสมุนไพร ($\bar{X} = 3.39$) อาจจะเป็นเพราะการ ดูแลรักษาถือได้ว่าเป็นกระบวนการแรกใน การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ ถือว่าเป็นกระบวนการป้องกันที่สามารถดำเนินการได้จากความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้อง (วิทยามะสะ, 2558 : บทคัดย่อ)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าปัจจัยภายในที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ วัฒนธรรมดั้งเดิม ระบบการแพทย์พื้นบ้าน และระบบการผลิตเพื่อยังชีพมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยข้อที่มีความสัมพันธ์สูงสุด ได้แก่ วัฒนธรรมดั้งเดิม เนื่องจากเป็นการพึ่งพาตนเองของชุมชน การผสมผสานและมีความกลมกลืนกับธรรมชาติและวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การเคารพผู้อาวุโส พิธีกรรมความเชื่อ ค่านิยม การนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรคและการดูแลสุขภาพ การประกอบอาหาร การนำมาใช้สอยอื่น ๆ และการนำมาใช้ตามความเชื่อและพิธีกรรม (พัชธิชา กุลสุวรรณ, บทคัดย่อ : 2554, ศศิธร ศรีรัตน์, 2554 : บทคัดย่อ, กฤษฏา บุญชัย, 2540 : 88) ปัจจัยภายนอกที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ วัฒนธรรมสมัยใหม่ ระบบการแพทย์แผนใหม่ และการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยข้อที่มีความสัมพันธ์สูงสุด ได้แก่ การส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ ทั้งนี้หากหน่วยงานภาครัฐ

ไม่ให้การสนับสนุนก็จะทำให้ ภูมิปัญญาเหล่านี้เกิดการสูญหายเนื่องจากประชาชนหันไปใช้บริการ การแพทย์แผนปัจจุบันมากขึ้นเพราะได้รับการยอมรับมากกว่า คนในท้องถิ่นไม่สนใจสืบทอดวิธีการรักษาโรคแบบพื้นบ้าน ทำให้หมอสมุนไพรมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ เพราะขาดการสนับสนุนจากรัฐบาลเท่าที่ควร (มณีวรรณ ผิวนิม, 2534 : 55)

องค์ความรู้จากงานวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง จังหวัดเชียงราย มีกระบวนการจากถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษและปราชญ์ชุมชน โดยมีปัจจัยภายในที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ วัฒนธรรมดั้งเดิม ระบบการแพทย์พื้นบ้าน และระบบการผลิตเพื่อยังชีพ ส่วนปัจจัยภายนอกที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ วัฒนธรรมสมัยใหม่ ระบบการแพทย์แผนใหม่ และการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ มีการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร โดยการบำรุงรักษาพืชสมุนไพร การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพืชสมุนไพรให้กับลูกหลาน และการแปรรูปพืชสมุนไพรเพื่อการใช้ประโยชน์

สรุป

วัตถุประสงค์ด้านการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร ปัจจัยภายในชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจัยด้านระบบการแพทย์พื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพรจากพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ และปราชญ์ชุมชนด้านพืชสมุนไพร รองลงมา ด้านวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งยังใช้พืชสมุนไพรในชุมชนมาใช้ในดูแลสุขภาพ การประกอบอาหาร และการใช้พืชสมุนไพรประกอบกิจกรรมในวันสำคัญของชุมชนด้านระบบการผลิตเพื่อยังชีพ โดยการแปรรูปพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรคและใช้บริโภคโดยใช้เครื่องมือที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมในการปลูก แปรรูป และเก็บรักษาพืชสมุนไพร อีกทั้งยังมีการใช้ภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพรในการประกอบอาชีพ

ปัจจัยภายนอกชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร ระบบการผลิตสมัยใหม่ โดยการใช้สารเคมีทางการเกษตรเป็นอันตรายต่อเกษตรกรและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการใช้เครื่องจักรกลทำให้มี

ต้นทุนสูง ส่วนด้าน วัฒนธรรมสมัยใหม่ คือ การบริโภคพืชผักที่มาจากภายนอกชุมชน อาจได้รับสารเคมี และการแต่งกายที่ส่งผลต่อการหดหายของพืชบางชนิด และระบบการแพทย์แผนใหม่ยาแผนปัจจุบันมีราคาแพง รongลงมา คือ ยาแผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาโรคได้ตรงกับความต้องการ และยาแผนปัจจุบันจัดหามาได้ช้าและยุ่งยาก ด้านการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละรายการ พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การได้รับการสนับสนุน การดำเนินงานจากผู้นำชุมชน รongลงมา คือ การมีนโยบายในการส่งเสริมพืชสมุนไพรท้องถิ่นในการปลูก การบริโภค และการนำไปรักษาจากภาครัฐ และการจัดให้มีศูนย์รวมความรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ด้านการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร คือ ปัจจัยภายในที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ วัฒนธรรมดั้งเดิม ระบบการแพทย์พื้นบ้าน และระบบการผลิตเพื่อยังชีพมีความสัมพันธ์กันอย่างไร มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยภายนอกที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ วัฒนธรรมสมัยใหม่ ระบบการแพทย์แผนใหม่ และการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐมีความสัมพันธ์กันอย่างไร มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บรรณานุกรม

- ยศ สันตสมบัติ. (2537). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- วิวัฒน์ ถาวโรฤทธิ์และคณะ. (2562). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ เพื่อใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนท้องถิ่นบริเวณรอยต่อเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว จังหวัดปัตตานี. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. 14(1), 11-22.
- ศศิธร ศรีรัตน์. (2554). การแพทย์พื้นบ้านชาวม้ง : กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- สรายุทธ คาน. (2560). รูปแบบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนกรณีศึกษา : ชุดโครงการวิจัยและพัฒนา การเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏ.
- วารสารสารสนเทศ. 16(2), 169-181.
- เอกศักดิ์ เฮงสุโขและวิสิทธิ์ มะณี. (2561). รูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการ

ดูแลสุขภาพและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร. วารสาร ศึกษาศาสตร์ มมร.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. 6(1), 278-293
บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2551). 30 ชาตินในเชียงราย. (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพมหานคร: สำนัก
พิมพ์สยาม.